

Advies

Onderwijsdoelen 1ste graad secundair onderwijs

Brussel, 18 september 2018

Adviesvraag: Ontwerp van decreet betreffende de onderwijsdoelen voor de eerste graad van het secundair onderwijs

Adviesvrager: Hilde Crevits - Vlaams minister van Onderwijs

Ontvangst adviesvraag: 25 juli 2018

Adviestermijn: 30 dagen

Decretale opdracht: SERV-decreet 7 mei 2004 art. 11 (overlegfunctie)

Goedkeuring raad: 18 september 2018

Contactpersoon: Mieke Valcke - mvalcke@serv.be

Mevrouw Hilde CREVITS
Vlaams minister van Onderwijs
Consciencegebouw
Koning Albert II-laan 15
1210 BRUSSEL

contactpersoon

Mieke Valcke
mvalcke@serv.be

ons kenmerk

SERV_BR_20180918_Onderwijsdoelen1stegraadSO

Brussel

18 september 2018

Onderwijsdoelen 1ste graad van het secundair onderwijs

Mevrouw de minister

Met het voorliggend decreet worden de geplande structuurveranderingen ten gevolge van de modernisering van het secundair onderwijs gevolgd door een vernieuwde inhoud, wat een goede zaak is. De (nieuwe) eindtermen bieden een kader voor kwaliteit en kwaliteitszorg. Dat betekent onder meer voor de SERV dat de verwachtingen voor alle leerlingen hoog liggen, met de nodige ambitie en uitdaging, en dat een brede basisgeletterdheid verworven wordt.

Aandacht voor taal-, cijfer- en ICT-geletterdheid in de basisgeletterdheid is absoluut noodzakelijk om de uitstroom van nieuwe laaggeletterden uit het secundair onderwijs te stoppen. Positief zijn een aantal nieuwe inhouden, waaronder (meer) aandacht voor digitale competenties, leercompetenties en de ontwikkeling van initiatief, ambitie en ondernemerszin. Een aantal competenties kan echter nog beter uitgewerkt worden en er zijn inhouden die ontbreken.

De eindtermen zijn niet langer gekoppeld aan vakken waardoor men creatiever en meer geïntegreerd aan de slag kan met de onderwijsdoelen. Dit betekent voor de SERV dat de leerplannen kruisbestuivingen tussen leerinhouden mogelijk moeten maken alsook ruimte en autonomie voor de leerkrachten.

Hoogachtend

Pieter Kerremans
administrateur-generaal

Hans Maertens
voorzitter

Inhoud

Inhoud 4

Krachtlijnen	5
Advies	6
1 Inleiding en situering.....	6
2 Na de structuren, de inhoud	6
3 Aanbevelingen over aansprakelijkheid, basisgeletterdheid, nieuwe inhoud en bruikbaarheid	7
3.1 Inzetten op resultaten en aansprakelijkheid	8
3.2 Basisgeletterdheid ernstig nemen.....	9
3.3 Nieuwe inhoud en nog versterken.....	9
3.4 Bruikbaarheid garanderen	11

Krachtlijnen

De geplande structuurveranderingen ten gevolge van de modernisering van het secundair onderwijs worden nu gevolgd door een vernieuwde inhoud, wat een goede zaak is. Een excellente invulling van de lerarenopleiding en de hervorming van de lerarenloopbaan, vormen logische en noodzakelijke sluitstukken.

De (nieuwe) eindtermen bieden een kader voor kwaliteit en kwaliteitszorg. Dat betekent onder meer dat de verwachtingen voor alle leerlingen hoog liggen, met de nodige ambitie en uitdaging, en dat de brede basisgeletterdheid verworven wordt. Het is essentieel dat de vernieuwde eindtermen bijdragen tot het opwaarderen van het technisch- en beroepsonderwijs, wat ten gronde pas beoordeeld kan worden bij de opmaak van de nieuwe eindtermen voor de 2de en 3de graad.

Het is positief dat er meer nadruk komt te liggen op resultaat en aansprakelijkheid. De basisgeletterdheid moet voor elke leerling gerealiseerd worden en is er een uitbreiding van de eindtermen die bereikt moeten worden. De eindtermen moeten verworven worden op populatieniveau; de basisgeletterdheid op niveau van de leerling. De consequenties voor scholen en voor het beleid (welke ondersteuning als de doelen niet bereikt worden) zijn echter nog niet duidelijk.

Het ontwerp van decreet bevat geen enkele aanzet van hoe de verschillende onderwijsdoelen zich verhouden tot de verschillende basisopties; deze zullen worden uitgewerkt in de curriculumdossiers. Eerder nam de SERV het standpunt in dat de basisopties die leerlingen kiezen in het tweede jaar van het secundair onderwijs hun horizon niet mogen beperken door determinerend te zijn voor hun verdere schoolloopbaan (o.a. omkeerbare keuzes mogelijk maken).

Aandacht voor taal-, cijfer- en ICT-geletterdheid in de basisgeletterdheid is absoluut noodzakelijk om de uitstroom van nieuwe laaggeletterden uit het secundair onderwijs te stoppen. Ondanks dat lijkt de basisgeletterdheid Nederlands en wiskunde eerder bescheiden ingevuld.

Positief zijn een aantal nieuwe inhouden, o.a. STEM, digitale competenties, leercompetenties, economische & financiële competenties en de ontwikkeling van initiatief, ambitie en ondernemerszin. Een aantal competenties kan echter nog beter uitgewerkt worden en er zijn inhouden die ontbreken. Concreet is dat o.a. het geval bij de loopbaancompetenties, de sociaalrelationele competenties, de sociaaleconomische geletterdheid en bij techniek en technologie.

De eindtermen worden niet meer gekoppeld aan vakken waardoor men creatiever en meer geïntegreerd aan de slag kan met de onderwijsdoelen. Heel wat (transversale) competenties dienen binnen andere (inhoudelijke) competenties of vakken verworven te worden. Dit betekent voor de SERV dat er binnen de leerplannen voldoende ruimte voorzien moet worden voor kruisbestuivingen tussen verschillende leerinhouden. Het is niet wenselijk dat de ruimte en autonomie voor de leerkrachten wordt ingenomen door het ontwikkelen van overladen leerplannen. Dit wordt de echte test voor de modernisering van de onderwijsdoelen (en het secundair onderwijs).

Advies

1 Inleiding en situering

Curricula bepalen mee de aantrekkelijkheid en kwaliteit van het onderwijs, het belang van de onderwijsdoelen kan moeilijk overschat worden. De SERV bouwt met dit advies over het voorontwerp van decreet betreffende de onderwijsdoelen (adviesvraag op ... juli 2018) voor de eerste graad van het secundair onderwijs verder op de advisering betreffende de modernisering van het secundair onderwijs en op eerdere adviezen over de eindtermen.

De SERV bracht volgende adviezen uit:

- Advies 'Eindtermen' op 28 november 2016 over het Rapport van Lerensbelang? Participatief debat over de eindtermen;
- Advies 'Eindtermen' op eigen initiatief op 18 december 2017 naar aanleiding van het voorstel van decreet houdende wijziging van het decreet basisonderwijs van 25 februari 1997 en de Codex Secundair Onderwijs wat de onderwijsdoelen betreft.

Deze adviezen kaderen in de modernisering van het secundair onderwijs. Daarover bracht de SERV deze adviezen uit:

- Advies 'Masterplan Hervorming Secundair Onderwijs', 14 oktober 2013
- Advies 'Modernisering secundair onderwijs: maatregelen basisonderwijs en eerste graad' op 26 september 2016;
- Advies 'Modernisering secundair onderwijs, het addendum' op 27 februari 2017;
- Advies 'Modernisering structuur en organisatie van het secundair onderwijs' op 3 oktober 2017

In dit advies gaat de SERV in op een aantal positieve zaken met betrekking tot het stand komen van de vernieuwde onderwijsdoelen. De SERV formuleert ook enkele bedenkingen en aanbevelingen bij de resultaatgerichtheid van de onderwijsdoelen en de aansprakelijkheid van onderwijsverstrekkers, de invulling van de basisgeletterdheid, de inhoudelijke uitwerking van enkele competenties en de blijvende bruikbaarheid van de eindtermen.

2 Na de structuren, de inhoud

Het is voor de SERV een goede zaak dat de structuurveranderingen in het secundair onderwijs ten gevolge van de maatregelen rond de modernisering nu ook gevolgd worden door een vernieuwde inhoud. Een excellente invulling van de lerarenopleiding en de hervorming van de lerarenloopbaan, vormen een logisch en noodzakelijk sluitstuk.

De SERV spreekt zijn waardering uit voor de grondigheid waarmee aan de nieuwe onderwijsdoelen is gewerkt. Zeker de memorie van toelichting schetst een interessant beeld van waar we met het Vlaams onderwijs naar toe willen, vertrekkend van referentiekaders en aan de hand van fundamentele inhoudelijke bouwstenen.

De SERV schaart zich achter de vooropgestelde uitgangspunten van de nieuwe eindtermen nl. toekomstgericht; gebaseerd op 16 sleutelcompetenties (ingebracht door het maatschappelijk

debat); aandacht voor basisgeletterdheid (functionele geletterdheid) die door elke leerling verworven moet worden; streven naar reductie, samenhang en soberheid en het competentiegericht karakter. De vernieuwde (sleutel)competenties moeten toelaten dat leerlingen competenties verwerven die bijdragen tot hun persoonlijke ontwikkeling, hen toelaten om autonoom en interactief een bijdrage te leveren aan de samenleving en hen voorbereiden op verder leren en de arbeidsmarkt.

De (nieuwe) eindtermen bieden een kader voor kwaliteit en kwaliteitszorg. Dat betekent voor de SERV onder meer dat de verwachtingen voor alle leerlingen hoog liggen, met de nodige ambitie en uitdaging, en dat brede functionele geletterdheid verworven wordt (zie verder). Het is ook essentieel dat de vernieuwde eindtermen bijdragen tot het opwaarderen van het technisch- en beroepsonderwijs. Dit kan ten gronde echter pas beoordeeld worden bij de opmaak van de nieuwe eindtermen voor de 2de en 3de graad. Uiteraard is het ook uitkijken naar het effect van de invoering van de curriculumdossiers en de verhouding met de beroepskwalificaties in de nabije toekomst.

Voor het verwerven van digitale vaardigheden in het leerplichtonderwijs is een kosteloze toegang tot het leermateriaal voor het behalen van de eindtermen van belang. Dat moet ertoe bijdragen dat ook leerlingen uit gezinnen met minder financiële draagkracht digitale skills kunnen ontwikkelen.¹

De SERV is tevreden met de procedure die gevolgd is, via de ontwikkelcommissies en het vastleggen van een herkenbare format voor alle eindtermen. De installatie van een valideringscommissie die toezicht houdt op samenhang en coherentie is een goede zaak. Zeker bij de voorbereiding en het vastleggen van de onderwijsdoelen voor de 2de en de 3de graad is betrokkenheid van experts uit de arbeidsmarkt noodzakelijk. Niet enkel voor een inbreng bij de beroepsgerichte competenties maar ook bij het invullen van sommige transversale (sleutel)competenties. Zeker in een vernieuwd secundair onderwijs dat tot doel heeft de schotten tussen onderwijsvormen te verkleinen, zorgt dit voor belangrijke dwarsverbindingen.

3 Aanbevelingen over aansprakelijkheid, basisgeletterdheid, nieuwe inhoud en bruikbaarheid

De SERV staat stil bij de aansprakelijkheid van het onderwijs voor het bereiken van de eindtermen (basisgeletterdheid) door leerlingen, bij de mate waarin de basisgeletterdheid voldoet, bij de invulling van enkele nieuwe onderwijsdoelen en bij de bruikbaarheid van de eindtermen.

¹ 'Visienota. De transitie naar een digitale samenleving: aanzet voor een integrale beleidsagenda.', SERV, 17 januari 2018

3.1 Inzetten op resultaten en aansprakelijkheid

- De SERV vindt het positief dat er meer nadruk komt te liggen op resultaatsverbintenis: de basisgeletterdheid moet voor elke leerling gerealiseerd worden en is er een uitbreiding van de eindtermen die bereikt moeten worden, waaronder enkele burgerschapscompetenties. De eindtermen moeten verworven worden op populatieniveau; de basisgeletterdheid op individueel niveau van de leerling.

Voor de SERV mag het niet de bedoeling zijn dat de basisgeletterdheid, die op individueel niveau behaald moet worden, ervoor zorgt dat het ambitieniveau bij de gewone eindtermen naar beneden wordt gehaald (zie ook 3.2).

Voor de SERV is het ook erg belangrijk dat snel duidelijk wordt hoe op 'populatieniveau' bepaald wordt. De SERV vraagt voldoende ambitie. Daartoe dient het percentage hoog genoeg te liggen en het populatieniveau goed doordacht bepaald worden. Dit alles hangt ook samen met accountability wat betreft het bereiken van de eindtermen en de basisgeletterdheid: (hoe) ziet de inspectie hier op toe; wat zijn de consequenties voor scholen; wat wordt voor hen voorzien als deze resultaatsverbintenissen niet gehaald worden, bv. aan ondersteuning of remediëring?
- Sommige transversale competenties maken integraal deel uit van inhoudelijke competenties. Voor de SERV zijn er garanties nodig dat ook deze daadwerkelijk en voldoende aan bod zullen komen en door de leerlingen bereikt kunnen worden.
- De SERV gaf in zijn vorig advies aan dat het positief is dat er ook in de B-stroom sprake is van eindtermen en niet langer van ontwikkelingsdoelen. Dat de uitbreidingsdoelen Nederlands in de B-stroom zo zijn opgesteld dat ze een zalmbeweging naar A-stroom mogelijk maken is positief en moet ook ten volle benut worden door scholen.
- In het ontwerpdecreet komen de basisopties nauwelijks ter sprake. Er wordt enkel vermeld dat de doelen voor de basisopties en de differentiële doelen voor de andere sleutelcompetenties worden geformuleerd door de onderwijsverstrekkers in het curriculumdossier. De basisopties en de differentiële doelen zijn essentieel in de modernisering van de eerste graad van het secundair onderwijs, in die zin dat ze o.a. mee de mogelijkheden zullen scheppen voor mobiliteit in leerlijnen. De SERV benadrukt nogmaals het belang van omkeerbare keuzes van leerlingen en vraagt om ook bij de uitwerking van de doelen van de basisopties en de differentiële doelen dit zoveel mogelijk te bewaken.

De SERV mist in het ontwerp van decreet enige aanzet van hoe de verschillende onderwijsdoelen zich verhouden tot de verschillende basisopties. De SERV wijst op zijn eerder ingenomen standpunt dat de basisopties die leerlingen kiezen in het tweede jaar van het secundair onderwijs hun horizon niet mogen beperken door determinerend te zijn voor hun verdere schoolloopbaan.

3.2 Basisgeletterdheid ernstig nemen

*'Top school systems tend to address the diversity of student needs with differentiated pedagogical practice – without compromising on standards. They realise that ordinary students can have extraordinary talents; and they personalise the education experience so that alle students can meet high standards.'*²

In zijn advies van december 2017 stelde de SERV dat het belangrijk is dat er gewerkt wordt met basiscompetenties die door alle leerlingen bereikt moeten worden. In zijn advies van 2016 stelde de SERV ook dat het niet de bedoeling kan zijn om de lat onnodig lager te leggen voor sommige leerlingen door een onderverdeling in drie hiërarchische niveaus (basisgeletterdheid, eindtermen, uitbreidingsdoelen). Er moet voldoende uitdaging en ambitie zijn in de onderwijsdoelen van alle leertrajecten en voor elke leerling met voldoende remediëring en omkadering tegenover te staan voor hen die deze lat niet (dreigen te) halen.

Voor de invulling van de basisgeletterdheid beroept het voorliggend ontwerp van decreet, zich op de definitie in het Plan Geletterdheid 2017-2024³. De eindtermen basisgeletterdheid zijn geselecteerd uit of afgeleid van de eindtermen voor de B-stroom. Voor de SERV is de aandacht voor taal-, cijfer- en ICT-geletterdheid absoluut noodzakelijk om de uitstroom van nieuwe laaggeletterden uit het secundair onderwijs te stoppen⁴. Maar bij de inhoudelijke onderwijsdoelen zoals Nederlands en wiskunde lijkt de basisgeletterdheid volgens de SERV eerder bescheiden ingevuld.

De SERV vraagt daarnaast na te gaan hoe ook andere competenties die fundamenteel zijn voor de persoonlijke ontwikkeling en om te kunnen participeren aan de samenleving in de basisgeletterdheid opgenomen kunnen worden. Het gaat om basisgeletterdheid voor loopbaancompetenties (waaronder opportuniteiten zien, keuzes leren maken), burgerschap (in dialoog gaan, omgaan met diversiteit), sociaal-relatieve competenties en gezondheid (gezonde, actieve, veilige levensstijl en mentaal welbevinden). Uiteraard moeten voor scholen en leerkrachten de randvoorwaarden (o.a. tijd, middelen, begeleiding) ingevuld zijn om deze eindtermen basisgeletterdheid te bereiken.

3.3 Nieuwe inhouden nog versterken

De raad is positief over een groot aantal (nieuwe) inhouden, o.a.:

² 'World Class. How to build a 21st-century school system', Andreas Schleicher, OESO, 2018, pag. 63

³ "Geletterdheid omvat de competenties om informatie te verwerven, te verwerken en gericht te gebruiken. Dit betekent met 1. taal, 2. cijfers en grafische gegevens kunnen omgaan en 3. gebruik kunnen maken van ICT. Geletterd zijn is belangrijk om zelfstandig te functioneren en participeren in de samenleving en nodig om zich persoonlijk te kunnen ontwikkelen en bij te kunnen leren."

⁴ Bij het begin van de PISA-metingen in 2000 haalde 12 à 13% van de geteste Vlaamse 15-jarigen het vooropgestelde basisniveau voor leesvaardigheid niet. De peilingen van 2015 tonen een stijging naar 17%, zowel voor leesvaardigheid als voor wiskundige en wetenschappelijke geletterdheid (UGent).

- meer aandacht voor STEM; wat STEM betreft is het een goede zaak dat er aandacht is voor een integrale benadering, interdisciplinariteit en koppeling aan de concrete realiteit;
- grote aandacht voor digitale competenties;
- brede uitwerking van de leercompetenties;
- ruimte voor het ontwikkelen van economische en financiële competenties;
- ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemerszin en loopbaancompetenties als sleutelcompetentie die in samenhang met andere sleutelcompetenties bereikt moeten worden.

Een aantal van de nieuwe inhouden kan echter nog beter uitgewerkt worden en er zijn inhouden die ontbreken. De SERV gaat kort in op de loopbaancompetenties, de sociaalrelationele competenties, de sociaaleconomische geletterdheid en tenslotte techniek en technologie.

Loopbaancompetenties

De leerdoelen op het gebied van loopbaancompetenties binnen de sleutelcompetentie 'ontwikkeling van initiatief, ambitie, ondernemingszin en loopbaancompetenties' zijn eerder beperkt, nl. het verkennen van de eigen talenten. Ook binnen de eindterm "zelfbewustzijn en zelfexpressie, zelfsturing en wendbaarheid" worden op dat vlak geen leerdoelen opgenomen. De SERV vraagt ook deze competentie grondiger uit te werken. De SERV vraagt o.a. een ruime invulling van ondernemingszin, zodat leerlingen ook buiten het leslokaal ondernemen (in een brede zin) kunnen ontdekken.

Daarnaast vraagt de SERV ook aandacht voor het ondernemer- en werknemerschap, maar veronderstelt dat dit vooral in de eindtermen vanaf de tweede graad aan bod zal komen. In de eerste graad kan daar, meer dan nu voorzien, een basis voor gelegd worden (bv. verdere kennismaking met verschillende beroepen, types ondernemingen).

Een brede zelfreflectie in de eerste graad moet leerlingen in staat stellen om zowel in de eerste graad (basisopties) als bij de start van de tweede en derde graad (studierichtingen en finaliteiten) zo veel als mogelijk eigen en onderbouwde keuzes te maken. Uiteraard kan dit niet los gezien worden van de studiekeuze- en studieloopbaanbegeleiding die door scholen moet worden uitgebouwd.

Sociaalrelationele competenties

De sociaalrelationele competenties zijn eerder beperkt ingevuld en worden gebaseerd op de referentiekaders 'mental health' en 'biopsychosociaal welbevinden' die ook de basis vormen voor de onderwijsdoelen m.b.t. lichamelijke, geestelijke en emotionele gezondheid.

Sociaalrelationele en sociaalemotionele competenties krijgen o.a. door de OESO steeds meer gewicht toegekend als belangrijke vaardigheden voor de 21ste eeuw⁵. Het is belangrijk dat hier de fundering voor wordt gelegd in de eerste graad. Empathisch vermogen, samenwerken en communicatieve vaardigheden horen hier expliciet onder thuis. Het zijn steeds meer differentiërende factoren in een complexe wereld (o.a. gekenmerkt door digitalisering). De SERV vraagt een andere en bredere invulling (ook door herschikking) en een luik basisgeletterdheid

⁵ <http://www.oecd.org/education/ceri/thestudyonsocialandemotionalskills.htm>

sociaalrelationele competenties. Daarop kan verder gebouwd worden met de eindtermen voor de tweede en derde graad.

Sociaaleconomische geletterdheid

Sociaaleconomische geletterdheid wordt partieel en enkel indirect afgedekt via verschillende andere competenties. De werking van de arbeidsmarkt is eerder onderbelicht. Nochtans zijn er vanuit deze dimensie linken te leggen naar bijna alle andere sleutelcompetenties, zoals juridische competenties (bv. noties arbeidswetgeving, jongeren kunnen vanaf 15 jaar aan de slag als jobstudent) en leercompetenties (bv. plezier en belang van het ontwikkelen van talenten, competenties en vakkundigheid om een actieve rol te kunnen opnemen in de samenleving).

Techniek en technologie

Bij de sleutelcompetentie inzake techniek en technologie vraagt de SERV voldoende aandacht voor het concreet doen en ervaren (bv. naar analogie met de STEM-academies). In de B-stroom is daar (logischerwijs) aandacht voor maar ook in de A-stroom is dit om verschillende redenen wenselijk: het past in een brede eerste graad, het sluit aan bij de vraag naar praktijkleren van leerlingen en kan leiden tot een positieve keuze voor technisch of beroepsonderwijs in de tweede graad.

3.4 Bruikbaarheid garanderen

Voor onderwijsprofessionals

Volgens de SERV is het ontwerp van decreet er niet helemaal geslaagd om soberheid te krijgen in de onderwijsdoelen, er is wel een reductie van het aantal eindtermen maar de onderliggende inhoud is uitgebreider.

Het gebruik van een format over alle eindtermen heen beoogt meer duidelijkheid voor de leerkrachten. De eindtermen worden niet meer gekoppeld aan vakken waardoor men creatiever en meer geïntegreerd aan de slag kan met de onderwijsdoelen. Heel wat (transversale) competenties dienen binnen andere (inhoudelijke) competenties of vakken verworven te worden.

Dit betekent voor de SERV dat er binnen de leerplannen voldoende ruimte voorzien moet worden zodat er kruisbestuivingen tussen verschillende leerinhouden kan gebeuren. De kans is reëel dat de ruimte en autonomie voor de leerkrachten ingenomen wordt door het ontwikkelen van overladen leerplannen. Dit is voor de SERV niet wenselijk; dit wordt de echte test voor de modernisering van de onderwijsdoelen (en het secundair onderwijs). Het vraagt ook voldoende professionalisering van en ondersteuning voor de leerkrachten om in sommige vakken transversale competenties, zoals bv. digitale geletterdheid, kleur te geven.

Doorheen de tijd

De nieuwe eindtermen hebben als doelstelling om het onderwijs klaar te maken en te houden voor de 21ste eeuw. Daartoe moeten de eindtermen op regelmatige basis bijgestuurd kunnen worden. De SERV vindt het positief dat een periodieke screening en bijsturing is opgenomen in de memorie van toelichting. De SERV vraagt wel dat op korte termijn concreet en duidelijk wordt

hoe de actualisering gerealiseerd zal worden. Voor de raad moet daarbij verschillende partners uit het brede werkveld van onderwijs en arbeidsmarkt betrokken worden.

Op 1 september 2019 is er een nieuwe generatie leerlingen in de eerste graad die de eindtermen basisgeletterdheid moeten bereiken. De SERV vraagt een actualisering van de eindtermen voor het basisonderwijs. Zodoende kan de aansluiting tussen de eindtermen basisonderwijs en de eindtermen eerste graad secundair onderwijs verzekerd worden en is het bereiken van de basisgeletterdheid eerste graad ook een perspectief van het leertraject vanaf het basisonderwijs.